

148 . Sarmizegetusa | Județ: Hunedoara | Punct: Forum Novum, Insula 3, Necropola de est | Anul: 2007

Anul: 2007

Cod RAN: 91063.01

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Tipuri sit: tip neprecizat

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Domestic, Religios, ritual și funerar

Autori: Dorin Alicu, Gică Băeștean, George Cupcea, Cătălin Delinescu, Felix Marcu, Ioniță Petiș, Ioan Piso, Cristian Constantin Roman, Ovidiu Țentea, Petre Ureche

Instituții: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca, Instituție Nedefinită, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a României, Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca

Rezumat

Principalele două obiective ale campaniei sunt forum novum, mai precis zona de V a acestuia, și zona de la V de forum vetus și la N de criptoporticul de N al forului nou. Zidurile din forum novum, partea de V, au fost numerotate începând de la S cu Z1 etc., ținându-se însă seama că zona este delimitată la N de Z5 (zidul sudic al criptoporticului de N). Scopul principal al campaniei din 2007 pentru necropola de est a fost identificarea zidului care mărginea una din incintele funerare de la Sarmizegetusa înspre vest.

Raport

Principalele două obiective ale campaniei sunt forum novum, mai precis zona de V a acestuia, și zona de la V de forum vetus și la N de criptoporticul de N al forului nou. Între 22-26 iulie am beneficiat de colaborarea a doi geofizicieni germani și a trei topografi din București, care au făcut măsurători în zonele amintite, în area sacra, în care lucrează colegii germani, și în necropola de E.

Forum novum. Zona de V

Până în anul 2006 au fost dezvelite criptoporticul nordic, o parte din edificiul T, care închide forul spre E, și o parte a curții. Spre a lămuri, în vederea viitoarelor proiecte, situația din zona de V a forului, am deschis o secțiune N-S, S1, lată de 2 m și lungă de 55 m, începând de la zidul nordic al criptoporticului de N.

Ziduri și alte contexte

Zidurile din forum novum, partea de V, au fost numerotate începând de la S cu Z1 etc., ținându-se însă seama că zona este delimitată la N de Z5 (zidul sudic al criptoporticului de N).

Z1 – Orientare E-V. Se află în extremitatea de S a lui S1. Nu a putut fi dezvelită fața sa sudică decât pe cca. 30 cm. Fața nordică a fost dezvelită pe o ad. de numai 1,15 m din cauza lui Z2, aflat la numai 25-30 cm la N. Prin urmare, nu cunoaștem adâncimea reală a zidului. Fundația sa este lată de 1,20 m și construită predominant din piatră de râu și din piatră de carieră, mijlocie și mărunță. Crepidă de N se află la cota de 3,15 m și este lată de cca. 15 cm; cea de S este la cota de 3,64 m. Elevația zidului este lată de 0,90 m, fiind surprinsă pe latura de N pe cca. 0,60 m, iar pe cea de S pe cca. 0,30 m. Este construită din piatră de râu, mare și mijlocie pe laturi, mică și mijlocie în interior, cu mult mortar alb. Cota maximă este de 3,77 m. Nu știm dacă Z1 închide clădirea de la S de Capitoliu, dar impresia este că el constituie o limită.

Z2 – Orientare E-V. Se află la 0,25-0,30 m N de Z1, paralel cu acesta. A fost dezvelit pe o ad. de 0,40

m. Este lat de 0,52 m și pare a fi căptușit pe față de N cu țigle. Cota superioară maximă: 2,81 m. A fost dublat de Z2'.

Z2' – Orientare E-V. Îl dublează pe Z2. Este lat de 0,70 m, cu o posibilă crepidă spre N de cca. 0,15 m. A fost săpat până la ad. de 1,40 m, adică până în pietrișul geologic, pe care se sprijină. Cota superioară maximă: 2,98 m. Până la crepida de N (cota de 2,17 m) Z2' este adosat la Z6, pe când elevația sa este ținută cu cea a lui Z6. Ca și Z2, este construit din piatră de râu, dar și din pietre de carieră, legate cu mortar alb. Față de N, dinspre instalația de hipocaust a camerei A, este fățuită cu mortar alb, peste care a fost aplicat un strat de cca. 2 cm grosime, de mortar roz (opus signinum) hidrofug. Dublarea lui Z2 cu Z2' indică o a doua fază, legată poate de construirea unei bolți (vezi carcera de sub tribunalul de E a forului lui Traian).

Z3 - Orientare E-V. Mărginește zona Capitoliului și curtea forului înspre S. Cota maximă: 2,41 m. Este lat de 1,20 m; ad.: 1,50 m. Este construit din piatră de râu cu mortar alb. Z3 pare să fi fost traversat de canalul C4, cele două părând contemporane. Groapa modernă a căutat acest canal. Pare să fi fost dublat spre S de Z4, la fel cum Z2 și Z2' l-au dublat pe Z1. De la cota 2,27, pe o porțiune de 0,10 m în sus, s-a păstrat un strat de tencuială cu opus signinum gros de 3 cm. Este greu de presupus că am avea hipocaust la N de Z3, așa că singura soluție pare a fi placarea elevației. Deci suntem, cel puțin pe față de N, pe elevație. Nu s-au găsit însă fragmente de marmură de placaj, ca în criptoporticul de N. Z3 și Z1 sunt marile ziduri portante, cardinale, ale edificiului care mărginește forum novum.

Z4 – Orientare E-V, la S de Z3 și paralel cu acesta. S-a păstrat numai fundația, pe o adâncime de 1,07 m. Este lat de 0,60 m. Încalcă canalul C4, este rupt de o groapă modernă în dreptul marginii de E a lui C4, iar la V de C4 s-au păstrat numai câteva pietre (vezi profilul). Face colț, dincolo de profilul de V al lui S1, cu Z6. Z4, Z6 și probabil Z7 sunt trei laturi ale încăperii B, încălzită de o instalație de hipocaust. Argumentele sunt constituite de opus signinum de pe față de S a lui Z4 și de lutul ars (c.10). Pe sub această încăpere trece canalul C4. Pe fundul gropii moderne dintre Z4 și C4 s-a găsit opus signinum roz cu bucățele de cărămidă de până la 2 cm. Provin probabil de la un planșeu al instalației de încălzire a camerei B.

Z6 – Orientare N-S. Face colț cu Z2' și poate cu Z2. Mărginește împreună cu Z2' camera A. Nu distingem o crepidă. În extremitatea de S se țese în partea superioară cu Z2'. De la adâncimea crepidei lui Z2' este adosat acestuia. Este lat de 0,60 m. S-a păstrat în partea de S de la 1,89 m la 1,83 m. Intră în profil la o cotă de 1,85 m. Nu este clar dacă a fost demolat în epoca modernă sau dacă de la o anumită asiză în sus a fost construit în cărămidă. În partea de E este ținut cu Z7. Nu este clar dacă acest zid face colț numai cu Z3 sau continuă în zidul de V al criptoporticului de N. Pe o lungime de 0,60 m, pornind de la unghiul cu Z2', Z6 are o orientare ușor diferită, formând cu Z2' un unghi obtuz. Numai după 0,60 m formează un unghi drept, pentru că încăperea A să fie rectangulară. Acest detaliu privește doar instalația de hipocaust. Acolo unde intră în profilul de V, peste mortar mai sunt clădite pe o L de 1,30 m și h de 0,45 m trei rânduri de piatră de râu fără mortar, care numai aparent fac parte din Z6. Avem de-a face cu o porțiune a peretelui canalului C1. Fața de V este acoperită cu un strat de 2 cm de mortar alb, peste care se află un strat de cca. 1 cm de opus signinum, aplicat împreună cu cel de pe față lui Z2'.

Z7 – Zid sau platformă din piatră de râu și mortar alb, ținut cu Z6 în partea de E. Este săpat cca. 0,35-0,40 m în adâncime și este lat de 0,60 m. Lungimea pe profil este de 2,10 m. Pare a delimita, alături de Z6, contextul 10.

Z8 – Orientare E-V, paralel cu Z3 și Z9. Nu a fost săpat până la baza fundației. Este lat de 1 m. A fost construit din piatră de râu și mortar roz. Cota maximă: 1,73 m. Este adosat platformei 12. Deoarece se mărginește cu c.12, poate fi limita de S a unui cubiculum lipit de cella Capitoliului.

C12 – Platformă de piatră; marginită la S de Z8, iar la N se mărginește cu c.13 sau trece pe sub acesta; L: 2,50 m (N-S); l surprinsă (E-V): 1,80 m. Poate fi privită ca o asiză interioară a lui c. 13. Nu-i cunoaștem adâncimea. Este construită din piatră mică de râu cu mortar; tăiată de C5. Face parte, împreună cu c. 13, 14 și c. 15, dintr-o primă substrucție a Capitoliului.

C13 – Platforma sau asiza superioară a c.12; Lmax (N-S): 1,70 m; ad. 0,30 m. Este construită din piatră de râu mică și mijlocie, cu mortar alb. Se adosează la fundația lui Z9. Face parte, împreună cu c.12, 14 și c.15, dintr-o prima substrucție a Capitoliului.

Z9 – Orientare E-V, zid cardinal al celei Capitolului. Este lat de 1,80 m. Nu cunoaștem profunzimea fundației. Partea inferioară, până unde am putut ajunge, este alcătuită din pietre de râu fără mortar, și ar putea fi de fapt o asiză inferioară a c.12. Următoarea porțiune a fundației are un miez de piatră de râu și mortar, iar pe margini blocuri de gresie. A fost surprins la cota de 1,35 m, care este o asiză, pe care au fost puse blocuri de calcar.

C14 – Platforma dintre Z9 și Z10. Compoziție identică cu c.12 și 13. Este distrusă lângă Z9, dar perfect adosată la Z10. Pe ea a fost pus c.5. Cota maximă: 3,08 m. Face parte, împreună cu c.12, 13 și 15, dintr-o primă substrucție a Capitolului.

Z10 – Orientare E-V. Reprezintă marginea de N a celei. Este lat de 1,80 m. Lui i se adosează platforma 14 spre S. Fundația sa este pusă pe platforma 15 și s-a păstrat pe o h de 0,35 m. C15 intra sub el.

Z15 – Platforma la N și S de Z10. Ad.: 1,27 m. Este construită pe pietrișul geologic, din pietre mici de râu cu mortar alb. Iese de sub Z10 cu 2,20 spre N. Cota maximă: 0,63 m. Marginea de N a platformei este paralelă cu Z10 și cu celelalte ziduri. Pe suprafața ei erau puse blocuri de calcar și gresie. Face parte, împreună cu c.12, 13 și 14, dintr-o prima substrucție a Capitolului.

Contexte:

C1 – Ultima intervenție modernă pe care o sesizăm, constând din umplerea unor gropi imense în zona celei Capitolului. Admax: 1,80 m. Constă din pamânt cafeniu, piatră de râu și de carieră, fragmente de cărămidă. Se află peste c.1', 1'', 2, 13, 5, 14, Z9, Z10. A distrus elevația lui Z9 și Z10 și parțial umplutura podiumului (c.5).

C1' – Intervenție modernă imediat la S de cella. Constă dintr-o lentilă cu admax de 85 cm. Conține pamânt, nisip, bolovani de râu. Se află peste 1'' și 2.

C1'' – Este pamânt de arătură. Apare imediat la S de cella și este suprapus pe alocuri de 1'.

C2 – Strat de distrugere/demolare a structurilor romane. Admax: 1,10 m. Conține piatră de râu, nisip, pamânt brun, bucăți de opus signinum, țigle, cărămizi. A distrus elevația lui Z9 și Z10 și parțial umplutura podiumului (c.5).

C3 – Umplutura canalelor postromane, constituită din straturi de nisip colmatat; este relativ afânat și este acoperit de c.2.

C4 – Strat de nisip colmatat; Lmax 2,5-3 m; lățime surprinsă: 2 m; hmax: 0,50 m. Conține nisip, fragmente mici de mortar și cărămidă. Este acoperit de c.2 și îl acoperă pe 6. Se mărginește cu Z8, C3 și Z3. Este anterior canalelor postromane.

C5 – Umplutură de bolovani și nisip gălbui, între zidurile Z9 și Z10. Lmax (N-S): 10 m; l surprinsă (E-V): 2 m; h: 2 m. Este pus pe platforma 14; se află sub c.1. Se compune din bolovani mari de râu, bucăți de gresie și de calcar (rebuturi), pietriș, nisip galben și lut galben. Reprezintă umplutura podiumului celei Capitolului.

C6 – Groapa făcută în humus și lutul virgin; L surprinsă (E-V): 2 m; l (N-S): 1,65 m; ad.: 80 cm. Conține pamânt negru compact cu urme de arsură, material ceramic, oase. Este acoperit de c. 2 și 4; tăiată de Z3 și C3. Provine din fazele anterioare forului, probabil de la începuturile locuirii romane.

C7 – Strat de amenajare din faza anterioară forului; L: 1,70 m; l: 1,60 m. Conține lut compact galben. Este pus peste umplutura gropii 17. Este tăiat de canalul C2.

C9 – Baza instalației de hipocaust a camerei A. Constă dintr-un strat de lut pus peste pietrișul geologic. Pe acest lut au fost puse cărămizi pătrate cu latura de 30 cm, groase de 5 cm, ca baze ale pilelor de hipocaust. Peste aceste cărămizi au fost puse cărămizi rotunde, cu d. de 16,5 cm și groase de 10 cm. Pilele erau dispuse în situri paralele, iar urmele lor neare se disting foarte bine pe c.9, care arată ca o tablă de șah (galben sub pile și cu spațiile intermediare înnegrite de fum). Spațiile dintre pile erau tot de cca. 30 m. Înălțimea totală a stâlpilor pilelor era probabil de 1,25 m, până la crepida lui Z2', de care se prindea podeaua propriu-zisă a încăperii. Probabil însă înălțimea pilelor nu depășea 1,20 m, din cauza cărămizilor de suspensură, pe care stătea podeaua sau substrucția ei. Nu cunoaștem limitele de V și S ale camerei A. Din

hipocaust a rămas în situ o singură cărămidă de 30 x 30 cm. Gropile moderne (c.2) ajung până la c.9. În ele s-au găsit elemente ale stâlpilor din A, și anume cărămizi de 30 x 30 cm și cărămizi rotunde.

C10 – Partea superioară a unui strat de lut înroșit, aparținând probabil bazei unei instalații de hipocaust din camera B. A fost surprins între Z6, Z7 și profilul de E pe o lungime de 1,70 m (N-S) și o l de 0,90 m (E-V); admax: 0,10 m. Se mărginește cu Z6 și Z7.

C11 – Strat de amenajare din lut galben compact, între Z4 și C4; lungime: 90 cm; lățime: 60 cm. Este pus pe humus și se află sub c.2. Poate fi analog c.10, dar nu este ars. Aparține probabil fazei termelor.

C17 – Groapa aflată la N de Z6 și c.10; L: 2,30 m (N-S); l surprinsă: 2 m; ad.: 0,30 m. Este săpată în humus și în lutul virgin; acoperită de c.7. Cuprinde pământ brun închis, bulgări de lut galben, cărbune, fragmente ceramice și oase animale. Provine dintr-o fază anterioară forului, probabil de la o primă locuire romană.

C17' – Groapa la N. de c.17; apare în profilul de V al lui S1 pe o L de 0,80 m, iar în plan pe o l de 0,40 m; ad.: 30 cm. Este analog gropii 17. În partea superioară este tăiată de c.2. Provine dintr-o fază anterioară forului, probabil de la o prima locuire romană.

C31 – Amenajare cu lut în partea de N a lui S1; L: 2 m (E-V); l: 1,30 m; admax: 25 cm. Se află între m. 51,80 – 53,25. Constă dintr-un strat de lut galben, gros de cca. 5 cm, peste care s-au găsit bucăți de var alb. Se află pe humus-ul antic și sub groapa 2. Reprezintă un nivel de călcare, dar poate avea și un rol în depozitarea varului. Aparține probabil fazei de lemn.

C32 – Șanțul unui element de lemn, în porțiunea de N a lui S1, la m. 48, în direcția E-V. Este lat de 0,20 m. Adâncimea maximă, de la nivelul păstrat al humusului antic: 8-10 cm. În umplutură s-au găsit bucăți de tencuială. Pe mici porțiuni, la N și la S, a fost identificată o peliculă de lut galben, probabil c.33. Este tăiat în humus. Poate fi o talpă de lemn, mai degrabă decât perete.

C33 – Strat de amenajare de lut galben, la N și S de c.32, pe cca. 2 m². Se află pe humusul antic, sub groapa modernă.

C1 – Canal post-roman surprins în extremitatea de S a lui S1, peste Z2', Z2'' și Z6. Are orientarea SSE - NNV. Nu distingem decât o latură, probabil cea de V, de-a lungul lui Z6, pe o L de 5,40 m. Nu formează o linie dreaptă. Este construit de bolovani de râu, cu o l de până la 0,60 m. S-au păstrat 3-4 rânduri de pietre cu hmax de 0,46 m, la cota maximă de 2,85 m. Acest perete se mărginește cu o groapă aparent anterioară canalului, umplută cu nisip (c.4). Oricât ar părea de curios, canalul propriu-zis pare a se fi aflat de-a lungul coamei păstrate a lui Z6.

C2 – Canal post-roman la N de C1, având aceeași orientare cu acesta. A fost surprins pe o lungime de 4,80 m (latura de V), respectiv 4,60 m (latura de E). Cele două laturi sunt construite din piatră de râu cu lățimea de până la 45 cm. Canalul propriu-zis are l de 30-35 cm, iar marginile lui s-au păstrat pe o h de 0,60 cm, cu până la 4 rânduri de piatră. Cota maximă: 2,79 m. Canalul este umplut cu nisip (c.2), în care s-a găsit material roman rulat.

C3 – Canal post-roman; se află imediat la N de Z3. Este orientat la fel ca și C2 și C1. Dincolo de profilul de E al lui S1 îl sparge pe Z3 sau este paralel cu el. A fost surprins pe o lungime de 2,80 m (marginea de E) și pe 2,90 m (marginea de V). Este făcut din piatră de râu, dar și din bucăți de marmură. S-au păstrat până la 6 rânduri. Pietrele au Lmax de 0,50 m, ceea ce indică și lățimea marginilor canalului. Canalul propriu-zis este lat de cca. 0,30 m și are ca umplutură nisip, pigmenți de mortar, cărămidă și fragmente ceramice romane. Admax: 1,25 m; cota maximă a pereților: 2,50 m. Nisipul aluvionar a deversat dincolo de margini și îl găsim colmatat. Pe latura nordică, în partea de jos, avem 4 blocuri de calcar și unul de marmură. Cel de marmură are 30 cm lățime, iar cele de calcar între 60-80 cm. În profilul de V se află un bloc de calcar profilat. Cota maximă a laturii de S este de 2,16 m.

C4 – Se află imediat la S de Z3, pe care îl traversează. Orientare: SSE – NNV. Este surprins în S1 pe o L de 3 m; l totală: 0,70 m, iar cea a canalului propriu-zis: 0,25-0,30 m; ad.: 75 cm. Pereții sunt construiți din pietre mărunte de carieră și de râu, legate cu mortar alb. Fundul canalului constă din lutul virgin și nu are urme de țigle. Pare a străpunge Z3, dar profilul secțiunii este chiar la marginea acestei străpungeri. Marginea

de E se țese cu Z4. Este probabil un canal de scurgere a apelor reziduale din instalațiile dintre Z3 și Z1 sau poate fi lăcașul unei conducte de plumb pentru aducțiunea apei.

C5 – Canal post-roman la N de Z8; orientare E-V. Are o orientare diferită de celelalte canale post-romane, fiind întâmplător paralel cu zidurile. Taie platforma 12, adâncindu-se cu 0,35 m de la suprafața acesteia. Pe marginea păstrată a platformei ar fi trebuit să avem marginea de N a canalului. Nu s-a mai păstrat nimic din ea. Marginea de S este formată dintr-un bloc de calcar și piatră de râu clădită pe 10 rânduri. Admax: 1,40 m; lățimea canalului propriu-zis: 0,20-0,30 m; cota maximă pe marginea de S: 2,21 m. Ca și C3, a tăiat un nisip aluvionar anterior (c.4). Ambele sunt umplute până la cca. 0,70 m de un strat de nisip amestecat cu pământ. C3 este în continuare umplut de nisipul din c.3, care trece peste marginile sale. Peste C5 am surprins doar intervenții moderne.

Succesiunea fazelor:

Fazele anterioare forului

Spațiile în care s-au putut face observații sunt zona între Z6, Z7 și C4, zona dintre Z3 și Z8 și zona dintre platforma 15 și Z5 (zidul de S al criptoporticului). În prima zonă nu au fost surprinși pereți din faza de lemn, singurele elemente anterioare forului fiind gropile 17 și 17'. În a doua zonă a fost găsită groapa 6, foarte asemănătoare cu gropile 17 și 17'. Nu avem pentru ele elemente de datare, dar în mod normal ar trebui să provină de la începuturile locuirii romane.

În a treia zonă elementele anterioare forului sunt c.31, 32 și 33. C32 este probabil șanțul unei tălpi de lemn, iar c.31 și 33 reprezintă lutuieli. Pe lutul 31 a fost pus var. Elementele sunt insuficiente pentru a putea presupune construcții de lemn ca acelea găsite în campaniile anterioare. Nu găsim nici elemente corespunzătoare fazei macellum-ului.

Forum novum

Descoperirea cea mai spectaculoasă, și la care ne și așteptam, o reprezintă substrucțiunile Capitoliului, surprinse între Z8 la S și platforma 15 la N. Platformele 12+13, 14 și 15 constituie o prima substrucție, pe toată lățimea (E-V) a edificiului, măsurând 21,70 m. Zidurile Z9 și Z10 au fost construite împreună cu platformele amintite, dar raportul exact între aceste elemente mai rămâne de stabilit. Zidurile celei propriu-zise sunt Z9 și Z10, ea măsurând între fețele exterioare 13,90 m, iar între fețele interioare 10,10 m. Între Z9 și Z10 s-a pus o umplutură masivă de piatră (c.5), având rolul de a forma podiumul foarte înalt al celei. Elevația zidurilor Z9 și Z10 era construită din blocuri mari de calcar și de gresie. Unele dintre ele s-au păstrat în structura zidului Z10, altele au fost reutilizate în pereții canalelor postromane împreună cu blocuri profilate ale soclului edificiului. Ne așteptăm ca și pe platforma 15, exterioară zidului Z10 să fi fost puse blocuri sau lespezi de calcar sau de gresie. Care putea fi destinația spațiului dintre Z8 și Z9? Eventual am putea avea de-a face cu un cubiculum lipit de cella. La N nu avem însă ceva simetric. Amintim că în campaniile anterioare am surprins la câțiva metri E de zidul Z10 blocuri de calcar, probabil din fațada estică sau din treptele edificiului.

Marea surpriză a fost constatarea că la S, mărginind deci atât Capitoliul cât și curtea forului, nu mai avem un criptoportic ca pe latura de N, ci o construcție mult mai masivă, marginită de zidurile Z1 și Z3. Pe latura de S a forului avem o clădire mare cu o deschidere (lățime) de 15 m între Z1 și Z3, susținând un acoperiș mai greu decât al criptoporticului, care are o deschidere de numai câțiva metri. În ce privește funcționalitatea acestui spațiu, s-a putut constata existența unor instalații de hipocaust și a unor canale de scurgere, aflate atât la E cât și la V de Z6, încălecând limita de V a forului nou. Pot fi formulate două ipoteze. Conform primei ipoteze, edificiul se sprijină pe Z1 și Z3, construite concomitent și în aceeași tehnică, iar Z2, Z2' și Z4 să fie dublări pentru compartimentarea interioară. Conform unei a doua ipoteze, aceste instalații puteau exista numai între Z2, Z2' și Z4 într-o prima fază. Într-o a doua fază ar fi putut fi dezafectate și să se fi construit Z1 și Z3 ca limite de S și N, de pildă pentru o biserică. Nivelul călcare în aceasta s-ar putea afla la nivelul crepidei interioare a lui Z1. Cu această ocazie Z6 a fost dezafectat până la nivelul păstrat. Dacă Z6 este limita de V a forului, ne întrebăm de ce bislica ar depăși spre V lungimea forului. Împotriva acestei a doua ipoteze pare a fi faptul că C4 traversează Z3, ceea ce înseamnă că instalațiile pomenite și Z3 ar fi contemporane. Problema este că din spărtura în zid avem doar începutul,

restul aflându-se dincolo de profilul de V. Este improbabil ca aceste instalații să aparțină unei locuințe private, care să marginescă tocmai curtea unui for. Ele par mult mai complexe decât cele din camera T. Am putea avea de-a face cu termele forului.

Între Z2, Z2' Z6 și profilul de V al lui S1 am delimitat camera A, care măsoară 4,50 m (N-S) și 1,90 m (E-V). Pe fundul ei a fost identificată baza de hipocaust 9.

Z4, Z6 și probabil Z7 sunt trei laturi ale încăperii B, situate la E de camera A (despartite de Z6) și încălzite de asemenea de o instalație de hipocaust. Argumentele sunt constituite de opus signinum de pe fața de S a lui Z4 și de lutul ars (c.10). Pe sub aceasta încăpere trece canalul C4. Pe fundul gropii moderne dintre Z4 și C4 s-a găsit opus signinum roz cu bucățele de cărămidă de până la 2 cm. Provin probabil de la un planșeu al instalației de încălzire a camerei B.

Zona de la V de forum vetus (X+Y)

Cercetarile din 2007 au avut aici două obiective: excavarea la N de treptele de marmură din criptoportic a ceea ce părise a fi un local de cult și identificarea zidurilor din toată zona, inclusiv dintr-o săpătura a lui C. Daicoviciu, în legătură cu care nu avem niciun fel de informații.

La N de treptele de marmură, în zona X, s-au deschis 3 suprafețe, 2 de 5 m (E-V) x 4,50 m (N-S), cu un martor de 0,50 m între ele, și o a treia de 4 x 4 m. Primele sunt denumite A (la E) și B (la V), iar a treia C la N de A. partea de E a lui A și C a fost afectată de o săpătura veche a lui C. Daicoviciu. Zona a fost distrusă cumplit de intervenții mai vechi și de nivelări ulterioare. Numai în B am ajuns pe humus-ul antic, restul fiind total distrus.

Zidurile din zona X au fost notate ZX1-ZX5. ZX1 sunt identice cu Z1 din criptoportic.

În zona Y, la N de zona X, zidurile dezvelite de C. Daicoviciu fuseseră restaurate superficial. Aici zidurile sunt notate ZY1-ZY8. Am încercat să identificăm zidurile și traiectul lor pentru plan, fără a deranja stratigrafia antică.

ZX1 (=Z1) – Completare la raportul pe anii 2004-2005. Zidul are pe porțiunea din dreptul intrării, la E de blocul de gresie, o l de 1,10 m. De la blocul de gresie se disting în mortar alb amprente a 7 blocuri având lățimi de 0,85-0,90 m. În mortar sunt prinse bucăți sparte de cărămidă.

ZX2 – Orientat N-S, în prelungirea lui Z6 (limita de V a criptoporticului). Nu pare a fi același zid sau, dacă este, este îngroșat înspre interior. Nu-i cunoaștem lățimea, pentru că se află parțial pe proprietatea lui Vasile Delinescu. Nu a fost stabilită nici adâncimea fundației. Face colț cu ZX1 și cu ZX3.

ZX3 – Este zidul care face colț cu ZX2 și merge până în zidul de V al forului lui Traian. Are trei segmente – între ZX2-ZX4, între ZX4-ZX5 și între ZX5 și zidul forului lui Traian. Primul segment a fost dezvelit în partea de N de săpăturile lui C. Daicoviciu. Fața aceasta s-a și prăbușit parțial. Am dezvelit partea sa superioară. Într-o prima fază a existat un zid cu l de cca. 0,95 m, având o crepidă de cca. 10 cm spre S, la cota +14 cm. Într-o fază ulterioară, tot pe latura de S, a fost lipită o porțiune cu l de 0,40 m, care astăzi este desprinsă și deplasată la cca. 0,15 m de zidul inițial. În extremitatea de E a segmentului am surprins o dublare mai veche sau o platformă lată de 0,50 m, care astăzi iese de sub adausul amintit. Nu știm cum să interpretăm acest element. Cota maximă este +1,23 m. Toate fazele sunt făcute din piatră de râu cu mortar alb, puține pietre de carieră, iar în extremitatea de V avem două blocuri de calcar refolese. Partea de N-V este distrusă de C2. Segmentul următor, între ZX3 și ZX4, are lățimea păstrată de 95 cm, iar lungimea păstrată de 2,10 m. Se țese cu ZX5. Pe restul lungimii până la ZX4 este rupt, inclusiv de canalul C3. În T-ul făcut de ZX3 și ZX4 există un spațiu în care se potrivește perfect un bloc de piatră, iar suprafețele celor două ziduri sunt aici absolut netede. Acest bloc indică limita de V a unei intrări dinspre N în spațiul B.

ZX4 – Orientare N-S, închizând spre E spațiul deservit de treptele de marmură (A) A fost surprins pe o L de 1,30 m la întâlnirea cu ZX3 și de 40 cm la întâlnirea cu ZX1. Este țesut cu ZX3 și adosat lui ZX1. Mărginește la E o mare săpătura a lui C. Daicoviciu. Fundația sa are l de cca. 1,30 m. Este construit din piatră de râu de mari dimensiuni pe margini și mărunță cu mortar alb ca emplecton.

ZX5 – Orientare N-S. Închide împreună cu ZX3, ZX4 și ZX1 camera B. Are l de cca. 1,20 m. A fost surprins pe o L de 1,30 m de la colțul cu ZX3 și pe o L de 0,30 m la întâlnirea cu ZX1. Coama sa este

vizibilă pe teren pe cca. 2 m. Este țesut cu ZX3 și ZX1, Cota maximă păstrată este +0,60 m.

C1 – Umplutură modernă, constând din pamânt, nisip, piatră de râu și de carieră, țiglă, cărămidă, pietriș, marmură etc. Predomină în zonă, este așezat peste c.2, 3 și peste stratigrafia antică.

C2 – Dărâmtura lui ZX2, ulterioară unei intervenții postromane (vezi raportul pe 2006 despre partea de V a criptoporticului). Constă din moloz, nisip, piatră de râu, etc. Are culoare albicioasă.

C3 – Nisip aluvionar, depus în urma unei prime mari distrugerii. Este acoperit de c.2 și c.1.

C4 – Substrucție de podea din opus signinum. A fost surprinsă pe fața de E a lui ZX2 la cota -0,23 m. Are culoarea roz deschis, cu bucațele de cărămidă de până la 1 cm. Are grosimea de 0,10-0,15 m. Constituie substrucția primei podele la N de ZX1, datând din perioada anterioară construirii treptelor din marmură și deci a criptoporticului (?!?).

C5 – A două substrucție de podea de la N de ZX1, agățată de crepida lui ZX2 la cota de +0,50 m. Are gr. de 0,10-0,15 m. Constă din opus signinum roz, mai închis la culoare decât C4. Reprezintă nivelul de calcare în acest spațiu, corespunzător criptoporticului, cu condiția de a coborî două (!) trepte.

C1 – Canal postroman surprins în spațiul B, orientat NE-SV, format din două aliniamente de câte patru lespezi dispuse vertical. Pornește din colțul de SV al camerei B și formează un unghi de aprox. 45° cu ZX2. A fost puternic deranjat de intervențiile arheologice moderne. Nivelul de dărâmtură a fost identificat și în exteriorul său. Nu am putut identifica fundul canalului, dar, întrucât nu perforază ZX2, presupunem că sensul de scurgere era SE-NV. În colțul NE al camerei A am identificat o lespede lungă de 50 cm, orientată pe direcția canalului și care făcea probabil parte din el. Cotele superioare pe lespezi sunt +0,17 și +0,25 cm.

C2 – Canal postroman, aproximativ la colțul lui ZX2-ZX3. Orientare NVV-SEE. Am surprins cu siguranță o singură față, din care au ramas până la 2 rânduri de piatră de râu pe o lungime de 2,25 m. Fața peretelui pare a fi spre N, dar zona nisipoasă o găsim la S.

C3 – Canal postroman, care apare în spărtura lui ZX3, paralel cu ZX4, pe direcția N-S. Se distinge o față din bolovani de râu, pe o L de 1,40 m.

ZY1 – Orientare E-V, paralel cu ZX3, la 3 m față de acesta. Lungimea surprinsă: 1,60 m, lățime: circa 65 cm. Construit din piatră de râu și mortar alb. Împreună cu ZX3 închide spațiul D, care reprezintă un portic către un decumanus.

ZY2 – Orientare E-V, paralel cu ZY1, la mai mult de 10 m față de ZX3. L păstrată – 14, 20 m; l: cca. 0,70 m. Are o întrerupere de 0,70 m în urma restaurării la 7,40 m de colțul cu ZY6. Închide împreună cu ZY3 porticul de N al unui decumanus lat de aprox. 5 m, între ZY1 și ZY2, și care debușează în cardo-ul de-a lungul peretelui de V al forului lui Traian. La 12,10 m de colțul cu ZY6 există, alunecat de pe coama stilobabul un bloc de calcar, care servea drept bază de coloană în portic. Lipită de fața de N a lui ZY2 este o coloană de marmură, care apare și în fotografiile lui C. Daicoviciu. Diametrul fusului în partea superioară este de 0,43 m, iar lungimea păstrată de 1,05 m.

ZY3 – Orientare E-V, paralel cu ZY2, la 3,40 m N față de el. L păstrată este de 7,20 m, l de 0,65 m. Este construit din piatră de râu cu mortar alb. Este foarte distrus în ciuda restaurării. O spărtură în el îi corespunde o altă spărtură în zidul ZY2. Ambele au fost restaurate de C. Daicoviciu, dar trebuie să fi fost provocate de un canal postroman. Zidurile ZY2 și ZY3 formează porticul de N al decumanus-ului.

ZY6 – Orientare N-S. La prima vedere pare discontinuu. Este un stilobat în fata unei clădiri monumentale; lungime păstrată: 5,50 m. Se află la 1,70 m E de ZY7, creând împreună probabil o intrare monumentală. Are un stâlp la colțul cu ZY2 de 1,10 m (E-V) și 1 m (N-S). La 1,30 m spre N avem o porțiune lungă de 1,60 m și lată de 0,65 m, netedă, pe care fuseseră puse blocuri (intercolumnium). Urmează o parte mai lată, de 1,20 m (N-S) și 1 m (E-V), care susținea o bază mare de coloană. Urmează apoi o altă porțiune mai îngustă, de 65 x 40 cm, care face parte din intercolumnum. A fost surprinsă o porțiune a sa și mai la N, făcând un T cu ZY8, la 21,50 m fata de colțul cu ZY2.

ZY7 – Orientare N-S. Este zidul portant al clădirii în partea de E; l: 0,80 m. Construit din piatră de râu cu mortar alb. Face un T cu ZY2 și cruce cu ZY3. Are o L de 16,70 m, dar probabil ca face în continuare un

T cu ZY8 la 21,20 m N. La 16 m avem un bloc de calcar cu loc pentru țățâna, dimensiunile 45 x 35 cm.

ZY8 – Orientare E-V. Face un T cu ZY6; L: 2,60 m; l: cca. 90-100 cm. Este construit în aceeași tehnică cu ZY6.

În vremea ființării macellum-ului (a. 120-150) comunicatia cu acesta se făcea de-a lungul celor doi cardines, la E și la V de forul lui Traian. Când a fost construit forum novum, cardo-ul de V a fost blocat în dreptul criptoporticului de N.

Zona de la V de forum vetus se împarte în două în funcție de un decumanus. Între ZX1 și decumanus avem complexul numit de noi X. Are un mare spațiu închis între zidurile ZX1, ZX2, ZX3 și ZX4, deservit de treptele de marmură din criptoportic. L-am numit încăperea A. Are dimensiunile de 16,60 m (E-V) x 16,30 m (N-S). Intrarea se face dinspre S pe treptele de marmură. La E de încăperea A, între zidurile ZX3, ZX1, ZX4 și ZX5 se află spațiul B, de 16,30 m (N-S) x 4,80 m (E-V). Aici intrarea se face dinspre N, dinspre porticul cardo-ului. La E de spațiul B se află spațiul C, între ZX1, ZX3, ZX5 și zidului forului lui Traian. Are dimensiunile de 16,30 m (N-S) x 6,50 m (E-V). Se putea intra numai dinspre N, pe traseul vechiului cardo. Spre N spațiile A și B, poate și C, erau marginite de porticul D, între ZX3 și ZY1. Întregul complex X a putut lua naștere numai în urma construirii forului nou, când cardo-ul a fost blocat în partea sa de S.

Decumanus-ul care deșeză în cardo-ul de la vestul forului lui Traian are l de 5 m și desparte complexul X de complexul Y.

În ce privește zona Y, zidurile ZY3 și ZY7 marginesc spre S și spre E un mare edificiu, care are o fațadă monumentală, la care contribuie și ZY6. Intrarea avea coloane de marmură de mari dimensiuni, din care a fost găsit în anii trecuți un fragment scris. În aceeași zonă s-a găsit tot în anii trecuți o inscripție pentru templul lui Yarhibol. Stilobatul porticului de-a lungul cardo-ului încă funcțional nu este ZY6, ci un zid paralel la E, pe care nu l-am identificat, și de unde trebuie să provină coloana de marmură întreagă căzută lângă zidul forului lui Traian. Întreaga zonă este oficială și de mare interes.

Insula 3

Dorin Alicu, Gică Băeștean, Cătălin Delinescu

În lunile iunie-iulie 2007 am continuat cercetările arheologice pe proprietatea pe care am numit-o Insula 3. Cercetarea s-a desfășurat atât în vechile secțiuni, cât și în altele nou deschise. rezultatele obținute au fost următoarele:

S1 - S2

Această secțiune a fost lărgită, astfel încât s-a ajuns la dimensiunile de 46 X 4 m. Față de ceea ce știam deja din anii trecuți, am putut observa faptul că acel canal, notat de noi C4, a fost distrus total (probabil la implantarea canalului C5) pe o distanță de 1,10 m față de canalul C5. Pe unele porțiuni paramentul de S a fost scos total, în schimb, se păstrează relativ bine pe porțiunea în care se adosează la zidul Z2. În această zonă are o h de 0,80 m, iar fundul este placat cu cărămizi. Se poate observa faptul că acele cărămizi aveau amenajat un pat din bolovani de râu de dimensiuni mari, pe care au fost așezate.

Peretele P1, din faza de lemn, era tăiat și suprapus de canalul C4 și continuă și în S6.

În încăperea delimitată de zidurile Z1, Z2, Z3, în partea de E, sub primul nivel al încăperii, au apărut structuri ce țin de faza de lemn. Este vorba despre gropile: G20, G21, G22, G23, G24, care reprezintă scoaterea unor pari de lemn. Acești pari, or, cel puțin G22-G24 par a fi dispuși în jurul unei structuri de formă circulară cu dimensiunile de: 1,75 (N-S) X 1,60 (E-V). Pe o lățime de aprox. 0,85 m această structură pare a forma o gură care se pierde sub Z2. Am secționat această structură pe jumătate și am observat că are marginile acoperite cu un strat de arsură, iar în interior apar bolovani de râu și fragmente de cărămidă și țigle.

S3

S-a ajuns la dimensiunile de: 6 x 2,5 m. La 1,30 m față de profilul de E, la 1,20 m față de profilul de S și lipit de profilul de N, se dezvoltă o groapă circulară cu dimensiunile de 1,15 x 1 m, cu ad. de 1,45 m. În

interior are formă conică. Probabil că avem de a face cu un puț, fântână, ce este acoperit de un strat de nisip, peste care urmează nivelul de demolare al clădirilor.

S4

Are dimensiunile de 10 x 5,5 m. Nu s-a ajuns până la humusul antic. Au fost descoperite următoarele ziduri:

- Z17, orientare E-V, l – 0,65 m, L păstrată – 2,60 m, h păstrată – 1 m.
- Z18, orientare N-S, l – 0,60 m, L păstrată – 4,90 m, h păstrată – 1,55 m. Face colț cu Z17.
- Z19, orientare N-S, l – 1,15 m, L păstrată – 5,60 m, h păstrată – 1 m. Se află la 4,60 cm V față de Z18.
- Z20, orientare E-V, l – 1 m, L păstrată – 0,90 m, h păstrată – 1,10 m. Se intersectează cu Z19.

S5

Are dimensiunile de 7,50 x 2 m. A fost surprins zidul Z11, cu l de – 0,70 m, L păstrată – 1,30 m, păstrat pe o h de 1 m. Acest zid este tăiat, spre V, de canalul C7.

S6

Are dimensiunile de 43 x 2 m. Au fost surprinse numeroase canale târzii, care continuă și în S1 + S2. Au fost descoperite următoarele ziduri:

- Z12, orientare N-S, l – 0,60 m, L păstrată – 0,60 m.
- Z13, orientare N-S, l – 0,65 m, L păstrată – 1,30 m. Face colț cu Z14.
- Z14, orientare E-V, l – 0,65 cm, L păstrată – 10 m. Face colț cu Z13 (posibil și cu Z5) și este intersectat de Z15.
- Z15, orientare N-S, l – 50 cm. Se intersectează cu Z14.
- Z16, orientare N-S, intră în profilul de V.

În această secțiune au ieșit la iveală și structuri ce au aparținut fazei de lemn. La 1,15 m față de profilul de E și la 0,80 cm față de cel de S, avem groapa G16, ce intră în profilul de N și pare a fi rectangulară. Dimensiunile păstrate sunt: 0,90 x 0,80 m. La 1,60 m spre E față de canalul C6 se delimitează peretele P4 cu l de 0,30 m. La 0,10 m spre V față de P4 avem groapa G17 cu d de 0,25 m. Iar la 0,50 m spre V față de P4 se observă gropa de scoatere a unui par, G18, cu d de 20 cm. Tăiată de canalul C6 se mai păstrează groapa G19, ale cărei dimensiuni observabile sunt – 0,15 x 0,30 m. Peretele P1, care vine din S1 + S2, are l de 0,35 m. Spre V de acest perete se delimitează trei gropi, G25 cu diametrul de aprox. 0,50 m, G26 cu d de aprox. 0,30 m și G27 cu d de aprox. 0,15 cm.

Necropola de est

Gica Băeștean, Felix Marcu, Ovidiu Țentea, Ioniță Petiș, George Cupcea, Petre Ureche

Scopul principal al campaniei din 2007 a fost să identificăm zidul care mărginea una din incintele funerare de la Sarmizegetusa înspre vest. În anii precedenți a fost cercetată aproape toată incinta, fără a descoperi, însă, partea ei dinspre vest. Așadar, a fost decopertat o parte din zidul de incintă de vest, prin trasarea unei secțiuni S1 (3,00 x 15,00 m), stabilindu-se aceleași caracteristici ca și la zidurile ce mărginesc incinta la E și la S. Acest zid a fost vizibil în prospecțiile geofizice realizate în august 2007 de o echipă de la Eastern Atlas – Geophysical Prospections din Berlin.

Singura diferență dintre zidul descoperit în campania din anul 2007 și cel paralel, identificat în primii ani de săpătură în necropola de E, este că primul nu face o legătură organică cu zidul ce mărginește drumul imperial de la N, ci, este adosat. Or, acest lucru nu indică faze diferite de construcție, incinta fiind construită unitar.

Zidul care mărginea incinta în partea de N, zid care constituie de altfel și marginea dinspre S a drumului menționat este întrerupt la un moment dat, pentru a se crea loc pentru o platformă pe care fusese odinioară așezat un monument sau o aedicula. Fără îndoială că și acest monument - construcție aparținea structural tot

incintei descrise mai sus de vreme ce se află practic în interiorul acesteia. Monumentul pare să fi fost adosat ulterior construirii zidului ce mărginește drumul și închide incinta înspre N.

Au fost observate cca. 3 morminte de incinerație cu groapă simplă și un mormânt de inhumație. Ca urmare a condițiilor meteo și a timpului scurt avut la dispoziție mormintele nu au fost cercetate complet, dezvelirea acestora fiind cel mai important obiectiv din campania viitoare. Este interesant că una din gropile mormintelor, arse ritual, a fost străpunsă transversal de zidul de incintă de vest, fapt ce indică pentru prima dată cu claritate că nu toate mormintele de incinerație din interiorul incintei aparțin neapărat fazei incintei de piatră.

Mormântul de inhumație are aceeași orientare N-S ca și cele descoperite în anii precedenți, de-a lungul zidului de incintă de V în interiorul incintei și aproape de colțul de NV al acesteia. Scheletul este așezat întins pe spate, dar a fost deranjat în antichitate, păstrându-se doar o parte din oase și nici un fel de inventar arheologic.

Informații suplimentare online

[Raportul 3968 din cronică.cimec.ro](https://cronica.cimec.ro/raportul-3968)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
